

Barnen reser hem

Detta "kompendium" är ett skannat urval av sidor ur

MED 40.000 FINSKA BARN *i Sverige* EN FOLKVANDRING I SMÅTT.

Under åren 1941 till och med 1 juli 1943 hade mer än mer än 20 500 finska barn transporterats från Finland till Sverige.

Det rådde aldrig någon tvekan om annat än att de finska barnen skulle "återbördas" till hemlandet när möjlighet till det uppstod.

I Finland rådde under senare delen av 1942 och hela 1943 en ganska stor optimism. De landområden, som förlorats under vinterkriget till Sovjetunionen, hade redan sommaren/hösten 1941 befriats och en stor del av befolkningen hade kunnat återvända till sina gårdar och hem. Återuppbyggnad av bostäder, transportväsende och handel hade pågått i drygt ett år. Ett slags ställningskrig eller skyttegravskrig pågick i Östkarelen, men några större fältslag inträffade inte och förlusterna i döda och sårade ansågs nog med militära mått som relativt små.

Många föräldrar ville få hem sina barn och redan i sommaren 1942 påbörjades resor med hemvändande barn. Hela år 1943 präglades av hemresor och vid årets slut hade en stor del av de 20 000 barnen återvänt.

Barnförflyttningskommitténs chef Elsa Bruun skriver i denna bok: "*Genom socialministeriets barnförflyttningskommitté ha sålunda inalles 11.031 barn hemsänts den 15 juli 1943. Avsikten har varit, att alla barn i skolåldern, som ha möjlighet att besöka skola i hemlandet och vilkas föräldrar åter kunna draga försorg om dem, skola hemsändas före början av oktober.*" (sid18).

Med tidens språkbruk ges detaljerad beskrivning över hur tågresor organiserades och genomfördes särskilt från starten i Sverige men också till målet i Finland. De finska tåg som hämtade barnen i Haparanda var ofta något av finska arméns sjuktransporttåg, som kunde rymma upp till 600 barn samtidigt.



MED 40,000
FINSKA BARN
i Sverige
EN FOLKVANDRING I SMÅTT



I ETT SÅDANT
TÅG ÅKTE JAG
MED I JUNI 1943

Tåget till Finland

Morgonen den 13 april 1943. Fem specialvagnar fyllda med finska barn satte sig i rörelse från olika stationer i södra Sverige, där de anslötos till vanliga tåg. Till det tåg, som avgår från Malmö vid 7-tiden, kopplades en dylik »barnvagn», i Nässjö kom en annan till, vilken avgått från Halmstad, i Mjölby en tredje och i Hallsberg ytterligare en fjärde och en femte vagn, av vilka den ena hade kommit från Göteborg med morgontåget. Så körde man med en laddning av 298 barn mot Krylbo, dit tåget ankom kl. 16,30. Här stannade man för att invänta fem från Stockholm kommande specialvagnar, av vilka två ännu voro tomma. Under färden genom mellersta och norra Sverige fylldes också de, så att när detta av svenska staten gratis upplåtna barntåg om tio personvagnar slutligen anlände till Haparanda, allt som allt 535 hemvändande barn överflyttades därifrån till det finska tåget.

Men innan man hunnit så långt, hade många förberedelser varit nödvändiga. När det gäller att under krigstid sända tusentals barn till Sverige och sedan hem igen, har själva transporten självfallet gestaltat sig till en fråga, som krävt mycken omtanke och många speciella arrangemang. På vardera sidan om Bottniska viken har ett helt maskineri vuxit upp. Större delen av barnen har ju rest till Sverige med tåg, och på samma sätt återvända de flesta av dem. Ovannämnda hemfärd må därför bli skildrad som ett typiskt exempel på transporterna med barntåg.

I god tid före avresan hade socialministeriets barnförflyttningsbyrå tillsänt Hjälpkommittén för Finlands barn i Stockholm uppgifter om alla barn, som på föräldrarnas begäran skulle resa med detta tåg. Ett par dagar innan färden anträdades reste resornas finska huvudarrangör, fru Mary Lavonius jämte sekreterare till Stockholm för att med Hjälpkommittén slutligt överenskomma om resans alla detaljer. Denna gång gick allt väl i lås, ty förteckningarna över resenärerna stämde, men



Under tågresan hem tar sig lillebror en vilotimme efter middagsmålet och stora syster sitter på soffkanten och vakar.



saken är inte alltid lika enkel. Tidigare hände det ofta, att resan i sista ögonblicket blev inställd för flere tiotal barn. Byrån fick mottaga glada meddelanden från fosterföräldrarna om att Matti, Kalle eller Liisa inte komme att resa hem ännu.

— I synnerhet om vintern kunde det komma över hundra dylika anmälningar per resa, berättade fru Lavonius, som hela tiden rest med barnen. — Fosterföräldrarna ha svårt att skiljas från sina skyddslingar, som de blivit djupt fästa vid. När de fått meddelande om att barnen kallats hem, telegrafera de till föräldrarna och fråga, om inte Matti eller Liisa ännu kan få stanna i Sverige »åtminstone en litentid». Då de finska föräldrarna få telegrammen tänka de: Se bara hur man älskar vår Matti där också! Telegrafiskt svar är på förhand betalt, och så svara föräldrarna, att Matti må nu stanna där ännu någon tid.

— Dylika återbud försvåra arrangemangen i hög grad, och för den skull ha vi nu beslutat, att de icke kunna beaktas. Ha ett barns föräldrar en gång anhållit om att få hem barnet, så skall resan bli av och därmed basta.

Även om denna sida av saken alltså numera gått efter beräkning, så yppa sig ofta i den stora skaran av barn andra tvingande förhinder, såsom plötsliga sjukdoms-

Under barntågets färd genom Sverige händer det ofta att intresserade Ortsbor komma ner till stationerna och titta på barnen. Så här enkel är presentationen, när man har namnlapp kring halsen.

←



Nu har man flyttat över från det svenska tåget till ett finskt ambulanståg med finska vaktanter. Ofta följa lottor med dessa transporter som vaktpersonal. →

fall, vilka göra att förteckningen över resenärerna i allmänhet blir definitivt klar först när avresan står för dörren.

Och ytterligare erforderliga förberedelser? Cheflopparna i Hjälpkommitténs »resebyrå», fruarna Mary de Laval och Astrid Steffensson, hade tillsammans med sina biträden uppgjort noggranna förteckningar över de barn, som voro att vänta på olika stationer, och dagen före avresan sänt en gruppleddare och resgodsövervakare till de viktigaste avgångsstationerna. Frukostar och middagar för barnen hade beställts på olika orter, som skulle passeras, och dessutom väldiga mängder smörgåsar. Fru Lavonius hade för sin del tillsammans med sina medhjälpare uppgjort förteckningar över barnen efter de trakter i Finland, dit de voro på väg, och för varje

grupp anskaffat märken i olika färger, vilka under resan skulle vara fästa vid deras ytterplagg.

Så var man äntligen färdig att anträda resan. I Krylbo kopplades barnvagnarna från södra Sverige till, och här intog man resans första gemensamma middag, köttbullar och potatis, som lottorna tillrett, samt smörgåsar och mjölk. Här tog man också med sig de beställda smörgåsarna och mjölkkärlen, och så var man kl. 19 färdig att fortsätta färden. Dessförinnan hade man hunnit lägga barnen. Över vagnsätena placerades stora britsar, på vilka filter breddes ut. Barnen tvättades, ytterplaggen togs av, och snart lågo de försänkta i djup sömn.

Vem drog försorg om att dessa hundratals barn fingo mat och blevo tvättade och avklädda? Vem vakade över att ingen av dem slank ut på stationerna, att de trivdes och glömde avskedets sorg, vilken ofta var så djup, att många lekar och sagor behövdes för att skingra den? Vem vakade medan barnen sovo och såg till, att man under natten på samlingsstationerna fick med alla barn, som kommo från mellersta och norra Sverige? — Allt detta gjorde de svenska lottorna, vilkas tågchef på denna resa var fru Ann Leth. Under sig hade hon i varje vagn en gruppchef, och under dessa åter sorterade resetanterna, de som egentligen skötte barnen. Varje resetant har i regel ett tiotal barn i sin vård. Med på resan var vidare den finska färdledaren, fru Lavonius, som sedan man kommit över på finska sidan fungerade som högsta ledare under resten av färden, som från Torneå fortsattes med finska resetanter. Ytterligare medföljde en finsk resgodschef med biträden samt en finsk sjuksköterska och sekreterare.



Kl. 6 på onsdagsmorgonen var det väckning. Barnen tvättades och kläddes, de fingo smörgåsar och mjölk, och så fortsattes resan under lek med tanterna. Man visste knappt ordet av innan det var middagstid, då man kom till Vännes. Här väntade en smaklig pölsefrukost, en äkta norrländsk specialstuvning, som barnen äro väldigt förtjusta i. Den är tillredd av malet kött och korngryn, blandas med potatismos och sås och ätes med stora mängder sockrat lingonmos. Liksom vid andra matstationer åt man även här på tåget, dit lottorna buro maten åt barnen på behändiga papptallrikar. Mjölken dracks ur pappmuggar.

Den läckraste måltiden under resan fick man emellertid, som vanligt, i Boden, dit tåget anlände vid $\frac{1}{2}$ 18-tiden och där man till middag undfägnades med makaroner och korv stekt i smör.

Mellan måltiderna fingo barnen godsaker, som lottorna bjödo på i lämpliga ransoner. En okänd snäll farbror hade från Östersundom sänt lottorna 50 kronor och bett dem köpa sötsaker eller frukt åt barnen.

— En dylik uppmärksamhet är alls inte så sällsynt, omtalade fru Leth. — Svenskarna samlas gärna på stationerna för att se på de finska barnens tåg, och många ge oss påsar med sötsaker och frukt för utdelning bland barnen.



En härlig måltid med köttbullar, sås och potatis i en svensk sovvagn under vinterkriget.

— Också andra vänskapsbevis bruka vi få mottaga, anmärkte fru Lavonius och berättade, att det under varje resa regelbundet inträffar att en representant för någon syförening eller annat sällskap på någon station öVERRÄCKER ett paket med småbarnskläder, som givarinnorna önska att hon skall taga med sig till behövande mödrar i Finland.

I Boden steg en svensk barnläkare på tåget. Sjuksköterskan som följt med hade under resan redan undersökt alla barnen. Om något misstänkt utslag eller annat symptom observerats hos någon av småttingarna, underrättades läkaren därom. Konstateras mässling, scharlakansfeber eller någon annan sjukdom, måste barnet stanna i Boden för närmare undersökning och vård. Denna gång klarade vi oss utan sjukdomsfall och resan fortsattes till Haparanda, dit tåget ankom sent på kvällen den andra resdagen. Barnen hade dessförinnan lagts till sängs. De fingo sova i sina vagnar till följande morgon, då överflyttningen till det finska tåget ägde rum.

På torsdagsmorgonen hade i synnerhet de som skötte om resgodset en brinnande brådskas. Väskor och paket i hundratal skulle avlastas från det ena tåget och placeras i det andra så, att det som skulle till samma orter kom på samma ställe. Samma system följdes i fråga om barnen, vilka under resan voro utmärkta med olikfärgade band alltefter destinationsorterna. De barn, som skulle till Uleåborg och den närmaste omgivningen buro sålunda violetta band, barnen från Tammerforstrakten klarröda, de som hörde hemma i Nyslott, Kexholm och Sordavala med omnejd blågröna o.s.v. Barn som reste åt samma håll placerades i samma vagn.

Slutligen var allt klart. Tåget visslade, de svenska lottorna stodo kvar och vinkade åt sina skyddslingar, barnen kikade ut genom kupéfönstren livligare och nyfiknare än vanligt. Man befann sig nu i sitt hemland! Denna omständighet förde med sig många förändringar i rese miljön. Tåget såg helt annorlunda ut än det tidigare och resetanterna voro alla nya. De pratade finska och inte svenska som de tidigare tanterna. Om det behövdes kunde också de här tanterna svenska, men om möjligt talade de från första stund finska med barnen för att redan under resan vänja dem vid deras modersmål.

Också på denna resa disponerade barnen över ett för ändamålet synnerligen lämpligt ambulanståg, som armén ställt till förfogande. Där fanns bårvagnar med sovvagn och stora godsvagnar. Detta tåg, som bestod av 17 vagnar, avgick från Torneå på torsdagen omkring kl. $\frac{1}{2}$ 12, passerade Uleåborg, Ylivieska, Gamlakarleby, Seinäjoki, Haapamäki, Jyväskylä, Pieksämäki, St. Michel, Kouvola och Lahti och ankom till Helsingfors på lördagen ungefär kl. 14. Gröten, ärtsoppan och köttstuvningen kokades i eget kök. På dagarna lekte barnen i de rymliga bårvagnarna, där man till natten bredde ut bårarna, som tjänstgjorde som bäddar.

— På finska sidan sova barnen ett par timmar också mitt på dagen. Bårbärarna göra bäddarna i ordning i en handvändning, och ett par timmars sömn är ytterst välgörande för barnen under den flere dygn långa resan, förklarade fru Lavonius, som själv icke hade tillfälle att sova många timmar, sedan man kommit över till finska sidan. Det måste ses till att varje barn blev avlevererat på rätt station, att någon mötte dem och att alla reseffekter kommo med.



I Helsingfors tar resan äntligen slut. Där möter mor sin rödkindade, välmående telning och så bär det av hem.

I Haapamäki fortsatte en hel vagnslast barn med följeslagare åt annat håll, till Tammerfors och Åbo, en annan grupp åter till Björneborg. I Pieksämäki blev det åter stor decimering, ty här lämnade oss de barn, som skulle till de många städerna och byarna i östra Finland. I Kouvola skildes vi från de barn som skulle till Viborg, Virasoja och Kotka, och när tåget slutligen var framme i Helsingfors, återstod endast en bråkdel av den ursprungligen så stora skaran. De som funnos kvar marscherade till det närbelägna posthusets skyddsrum, där funktionärer vid barnflyttningsbyrån intunno sig för att framlägga sin redovisning för de väntande föräldrarna. Inom en knapp timme fick man den viktiga bokföringen att gå ihop. De glädjestrålade föräldrarna skyndade hem med sina barn, och på kvällen lade sig de utmattade resetanterna tidigare än vanligt och sjönko för första gången på länge i en riktigt djup sömn. En dyrbar last hade åter lyckligt bragts i hamn!